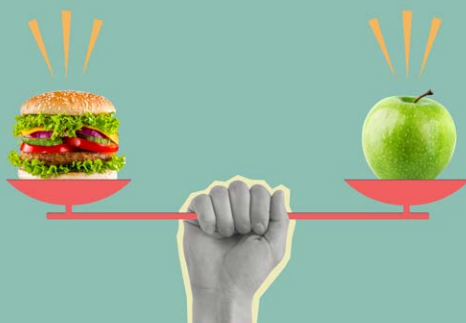

Bijlage 1 Gespreksblad voedselomgeving

Dit gespreksblad biedt handvatten voor gesprekken met de gemeenten waarin weerstand kan ontstaan rondom het verbeteren van de voedselomgeving. De opgenomen argumenten en reacties zijn bedoeld als inspiratie en kunnen helpen om het gesprek op een constructieve manier te voeren. Ze zijn gebaseerd op wetenschappelijk onderbouwde gedragsveranderingstechnieken. Het effectief ombuigen van weerstand naar draagvlak vraagt echter oefening en ervaring. Een gespreksstraining kan waardevol zijn om deze vaardigheden verder te ontwikkelen en met meer vertrouwen toe te passen.

Verwachte tegenargumenten met bijpassende reacties

Belemmeringen in de omgeving

Argument	Reactie
"Het landelijk beleid is heel wisselend en verwarrend."	Gedragsveranderingstactieken: • Wees hier begripvol voor. • Erken de context en weerstand waar ze inzitten. • Geef aan dat je het samen op kan lossen. Voorbeeld reactie: • Het landelijk beleid is ook verwarrend en wisselend, maar er zijn al veel dingen die we wél nu kunnen oppakken. Laten we hier samen naar kijken.
"We hebben geen geld/tijd/mensen om dit thema op te pakken."	Gedragsveranderingstactieken: • Houd hier rekening mee. • Erken de context en weerstand waar ze inzitten. • Geef aan dat je het samen op kan lossen. Voorbeelden reactie: • Momenteel is er weinig capaciteit en financiële middelen beschikbaar om met dit thema aan de slag te gaan. Besef dat je hier niet alleen voor staat; de GGD heeft tijd beschikbaar om dit gezamenlijk op te pakken. Daarnaast zijn er andere initiatieven zoals JOGG en Gemeente Plant Vooruit die je verder kunnen helpen. • Ook aansluiting bij bestaande netwerken kan kansen bieden aangezien hier al veel kennis en initiatieven zijn. Zoek bijvoorbeeld de samenwerking op met een City Deal gemeente uit jouw regio. • Er zijn verschillende mogelijkheden om stappen te zetten, vaak zonder extra kosten. Zo kunnen we kijken hoe de voedselomgeving kan worden gekoppeld aan bestaande thema's en activiteiten binnen de gemeente. • Daarnaast kunnen we onderzoeken welke onderdelen regionaal opgepakt kunnen worden. • Ten slotte zijn er diverse financiële oplossingen, zoals subsidies op het gebied van voedsel, duurzaamheid en landbouw.

Argument	Reactie
“Ik wil wel aan de slag, maar weet niet zo goed hoe.”	Gedragsveranderingstactieken: • Bied praktische tools en voorbeelden van projecten en beleidsaanpassingen die in kleine, concrete stappen kunnen worden uitgevoerd. • Verweef voedselomgeving in andere thema's of activiteiten. • Adviseer om te focussen op één of twee thema's van de voedselomgeving (stapje voor stapje). Voorbeelden reactie: • Er zijn verschillende concrete stappen die je kunt ondernemen, zoals subsidievoorwaarden stellen of reclamebeleid aanpassen. Zie Bijlage 3. • Welk van deze acties zou je willen oppakken? Dan gaan we bij een volgende afspraak kijken hoe we dit heel concreet kunnen aanvliegen. • Welk thema heeft momenteel prioriteit, bijvoorbeeld jeugd, duurzaamheid of sociale zekerheid? Dan kunnen we bekijken op welke manier de voedselomgeving hieraan kan worden gekoppeld. • Richt de focus op één of twee thema's binnen de voedselomgeving, zoals gezondheid en duurzaamheid.
“Maar hoe effectief is het verbeteren van de voedselomgeving, zoals het weren van reclame?”	Gedragsveranderingstactiek: • Onderzoek en deel de effectiviteit van interventies. Wees transparant over wat wel en niet bekend is en geef waar mogelijk concrete verwachtingen over de opbrengsten van een maatregel. Voorbeeld reactie: • Uiteraard is het lastig om precies te meten wat het effect is van het verbeteren van de voedselomgeving op overgewicht en obesitas, aangezien dit effect pas op de langere termijn zichtbaar wordt en er veel factoren meespelen. Wel zijn er onderzoeken die de effectiviteit van dergelijke maatregelen ondersteunen: ▪ The effects of banning advertising in junk food markets CEPR ▪ Food Advertisements: To Ban or Not to Ban? - PMC ▪ Gezondheidseffecten en maatschappelijke baten van de gezondheidszorg

Vervolg Weerstand en bezwaren

Argument	Reactie
“We moeten niet betuttelen: mensen moeten zelf weten wat ze eten.”	Gedragsveranderingstactieken: • Kies een positieve frame: vergroot keuzevrijheid, gezondheid en welzijn van inwoners. • Onderzoek wat iemand persoonlijk belangrijk vindt, wat vanuit zijn/haar functie belangrijk is of wat in beleid staat en wijs op tegenstrijdigheid (dissonantie oproepen). Voorbeelden reactie: • In de huidige voedselomgeving is 80% van het aanbod in supermarkten ongezond en is 80% van de promoties en marketing gericht op ongezonde producten. Tegelijkertijd geeft ruim een derde van de volwassenen aan gezonder te willen eten. De huidige voedselomgeving maakt dit lastig. Daarom is het belangrijk om meer balans aan te brengen, zodat mensen gemakkelijker hun eigen keuzes kunnen maken. • Bij gesprekken met liberale partijen: als je uitgaat van individuele vrijheid en eigen verantwoordelijkheid, dan moet er wel sprake zijn van een eerlijke voedselomgeving waarin mensen daadwerkelijk zelf keuzes kunnen maken. Daarom is herstel van de balans in die omgeving belangrijk. • In jullie beleid staat dat de gezondheid van jongeren voorop staat. Tegelijkertijd wordt er momenteel weinig gestuurd op de voedselomgeving rondom scholen. Hoe kijken jullie naar die verhouding?
“We moeten oppassen dat we een maatschappij worden waar we niks meer mogen.”	Gedragsveranderingstactieken: • Draag voorbeelden aan hoe gezonde keuzes aantrekkelijk gemaakt kunnen worden (zonder iets te verbieden). • Maak duidelijk dat de voedselomgeving niet 100% gezond hoeft te zijn. Voorbeeld reactie: • De voedselomgeving hoeft niet volledig gezond te zijn. Iedereen moet de vrijheid houden om bijvoorbeeld een bitterbal of biertje te nemen. Tegelijkertijd moet het voor mensen die gezonder willen leven eenvoudig zijn om keuzes te maken die daarbij passen, zonder dat ongezonde opties verdwijnen. Laten we voor een verschuiving van de balans gaan.

Kennis en competentie

Argument	Reactie
“Het is onduidelijk wat de voedselomgeving precies is.”	Gedragveranderingstactiek: - Deel informatie, rekening houdend met regionale behoeften en gemeentelijke agenda's. Voorbeeld reactie: - Alle plekken waar je eten en drinken kunt krijgen, en de plekken waar je (online) beelden en reclame van eten tegenkomt.
“Overgewicht is een gevolg van een gebrek aan discipline: je eet te veel en beweegt te weinig.”	Gedragveranderingstactiek: - Deel informatie, rekening houdend met regionale behoeften en gemeentelijke agenda's. Voorbeelden reactie: - Wist je dat mensen dagelijks ongeveer 200 voedselkeuzes maken, waarvan zo'n 90% onbewust? Ons brein heeft van nature een voorkeur voor vet- en suikerrijk voedsel. Dat is niet verrassend: gedurende het grootste deel van de menselijke geschiedenis waren energierijke voedingsmiddelen schaars en moesten we voedsel verzamelen of jagen. Hoewel onze leefomgeving in relatief korte tijd sterk is veranderd, werkt ons brein nog grotendeels hetzelfde. Daardoor kan het lastig zijn om gezonde keuzes te maken in een voedselomgeving waarin verleidingen overal aanwezig zijn. - De huidige, obesogene voedselomgeving is significant geassocieerd met een hoger gewicht. Dit verklaart waarom ongeveer 51% van de Nederlanders overgewicht heeft; dit is niet enkel te verklaren door individuele factoren, zoals een vermeend “gebrek aan discipline”. Wetenschappelijk bewijs: The association of obesogenic environments with weight status, blood pressure, and blood lipids: A cross-sectional pooled analysis across five cohorts - ScienceDirect Children eat more after seeing just five minutes of junk food ads, study finds Children's health The Guardian Food environment and obesity: a systematic review and meta-analysis BMJ Nutrition, Prevention & Health ‘Wie bepaalt jouw gedrag?’ - Er zijn landen waar overgewicht en obesitas nog veel hoger zijn. Aan welke landen denk je? Bijvoorbeeld Amerika. Wat speelt daar? De voedselomgeving is daar aanzienlijk ongezonder dan hier.

Vervolg Kennis en competentie

Argument	Reactie
“Het is onduidelijk wat jullie van de gemeente verwachten.”	Gedragsveranderingstactiek: • Communiceer gewenste rollen en bijbehorende gedragingen. Verantwoordelijkheden raad ▪ Stelt kaders en beleidsdoelen vast, bijvoorbeeld dat de gemeente een gezonde voedselomgeving heeft. ▪ Controleert de uitvoering, bijvoorbeeld via voortgangsrapportages. ▪ Vertegenwoordigt inwoners en brengt signalen en wensen in, bijvoorbeeld over de mening van reclame voor ongezond voedsel. Verantwoordelijkheden wethouder ▪ Werkt beleidsdoelen uit in visies en uitvoeringsprogramma's. ▪ Stuurt op samenwerking met partners zoals sportverenigingen, scholen en horeca en zorgt bijvoorbeeld voor besluitvorming over subsidies. ▪ Voert wettelijke taken uit, zoals toezicht op voedselveiligheid bij kinderopvangcentra. Verantwoordelijkheden directie ▪ Verbindt bestuur en ambtelijke organisatie en zorgt dat opdrachten op de juiste plek landen. ▪ Adviseert college over haalbaarheid, risico's en impact van keuzes. ▪ Stuurt op samenwerking tussen afdelingen, zoals gezondheid en het sociaal domein. Verantwoordelijkheden ambtelijke organisatie ▪ Adviseert en ondersteunt bestuurders, bijvoorbeeld door de impact van maatregelen voor een gezondere voedselomgeving inzichtelijk te maken, inclusief financiële, juridische en praktische gevolgen van keuzes zoals het weren van ongezonde reclame. ▪ Schrijft beleidsdocumenten en werkt plannen uit, zoals visies en uitvoeringsagenda's voor een gezondere voedselomgeving. ▪ Voert taken uit, bijvoorbeeld bijeenkomsten organiseren met sportverenigingen over gezondere sportkantines of subsidievoorwaarden aanpassen. Verantwoordelijkheden GGD ▪ Adviseert gemeenten, bijvoorbeeld bij de ontwikkeling van een omgevingsvisie, voedselvisie of uitvoeringsplan op basis van gegevens uit de Gezondheidsmonitor. ▪ Voert programma's, projecten en activiteiten uit of ondersteunt hierbij, zoals Gezonde School. ▪ Agendeert gezondheidsthema's door deelname aan of organisatie van bijeenkomsten. ▪ Verbindt thema's zoals voedsel aan bestaand werk van de GGD, zoals in campagnes of het preventie- en handavingsplan..

Draagvlak en motivatie

Argument	Reactie
"De landelijke overheid moet dit thema oppakken, die hebben écht invloed op de voedsel-omgeving."	Gedragveranderingstactiek: • Benadruk dat de landelijke overheid en andere gemeenten al aan de slag zijn met de voedselomgeving. Voorbeelden reactie: • Landelijk worden al stappen gezet, zoals blijkt uit de Landelijke Nota Gezondheidsbeleid. Tegelijkertijd doet het Rijk een appèl op de gemeenten. Veel maatregelen dienen juist lokaal te worden uitgevoerd. Gemeenten beschikken nu al over diverse instrumenten om aan de slag te gaan, zoals vergunningverlening, ruimtelijke ordening, subsidies en aanbestedingen en spelen daarmee een sleutelrol in het realiseren van een gezondere leefomgeving. • Door lokaal actie te ondernemen, kunnen we de landelijke overheid alleen maar prikkelen om meer stappen te zetten. We benutten wat binnen onze mogelijkheden ligt en geven via landelijke partijen (GGD GHOR, VNG, City Deal) aan waar we tegenaan lopen. • Op lokaal niveau zijn er verschillende activiteiten mogelijk (zie Bijlage 3. Mogelijke activiteiten gemeenten Voedselomgeving); niets doen is daarmee een politieke keuze. • Laten we het niet onnodig ingewikkeld maken: er zijn concrete stappen die we morgen al kunnen zetten, waarbij wij actief kunnen ondersteunen. • Andere gemeenten, zoals de deelnemers van de City Deal, Altena en Gooise Meren hebben al een voedselvisie opgesteld. Zie: Gemeente Plant Vooruit - Gemeenten in de voedseltransitie. • In Engeland gebruikt ongeveer de helft van de lokale overheden richtlijnen om nieuwe fastfoodrestaurants in de buurt van scholen te weren door geen vergunning te verlenen.
"De GGD moet dit thema oppakken, niet de gemeente."	Gedragveranderingstactieken: • Onderzoek wat iemand belangrijk vindt en wijs op tegenstrijdigheid (dissonantie oproepen). • Koppel doel aan waarden. • Maak het persoonlijk relevant. • Vraag aan gemeenten waarom ze het belangrijk zouden vinden om een gezonde voedselomgeving te creëren (zet in op zelfovertuiging). Voorbeelden reactie: • Wat is voor jou/jullie gemeente belangrijk? Wat zijn jullie doelen en welke visie hanteren jullie? Waar willen jullie naartoe? En wat zouden jullie daar zelf in kunnen doen? • Als deze doelen belangrijk zijn, is het de vraag of die ambitie voldoende kan worden waargemaakt zonder ook de voedselomgeving aan te pakken. • Wij gaan hier graag samen met jullie mee aan de slag. Zonder jullie inzet kunnen wij als GGD echter niet veel bereiken. Laten we het daarom samen doen; wij denken intensief mee en ondersteunen waar nodig.

1. Start – verbinding maken

Doel: aansluiten bij hun werkelijkheid.

Voorbeeldzinnen:

- “Ik ben benieuwd: welke uitdagingen zien jullie op het gebied van gezondheid of leefstijl in jullie gemeente?”
- “Als je denkt aan gezondheid van inwoners, wat baart je het meest zorgen?”
- “Welke signalen krijgen jullie van scholen, ouders of professionals over voeding of overgewicht?”
- “Wat vind jij persoonlijk het belangrijkste als het gaat om de gezondheid van inwoners?”
- “Waar zien jullie als gemeente de meeste kansen om de gezondheid van inwoners te verbeteren?”

Tip: laat hen eerst praten. Dit creëert draagvlak en geeft jou haakjes.

2. Probleem schetsen – kort, feitelijk en herkenbaar

Doel: urgentie laten voelen zonder te “zenden”.

Voorbeeldzinnen:

- “Wat we zien, is dat de omgeving waarin mensen leven grote invloed heeft op hun eetgedrag.”
- “Dat is niet zo gek: 80% van het aanbod in supermarkten is ongezond en 80% van de promoties en marketing is gericht op ongezonde producten.”
- “In [gemeente] zien we dat er steeds meer aanbieders van ongezond eten bijkomen: van [x] in 2011 naar [x] in 2021. Dat is een toename van [x]% (vs. 30% landelijk).”

Gebruik: [Zo is jouw eetomgeving veranderd in de afgelopen 10 jaar | Pointer | KRO-NCRV](#)

- “Mensen hebben van nature een voorkeur voor zoet, vet en calorierijk voedsel. Daarom is het lastig om in de huidige omgeving gezonde keuzes te blijven maken. Overgewicht werd vroeger vaak toegeschreven aan een gebrek aan wilskracht, maar inmiddels weten we dat de voedselomgeving een aanzienlijke rol speelt.”

Tip: hou dit kort en gebruik herkenbare voorbeelden.

3. Kans schetsen – waarom dit een mooi moment is

Doel: van probleem naar perspectief.

Voorbeeldzinnen:

- “Het mooie is: gemeente kunnen al aanpassingen in de voedselomgeving maken die echt impact hebben.”
 - “Zie Bijlage 3. Mogelijke activiteiten gemeenten Voedselomgeving”
- “Er komt steeds meer landelijk draagvlak en beleid (zoals de Voedselwet die er aankomt), dat maatregelen voor een gezondere voedselomgeving ondersteunt. Denk aan het beperken van snackbars, afspraken met supermarkten, het weren van ongezonde kindermarketing en de invoering van de suikertaks.”
- “Tegelijkertijd kunnen we lokaal ook al veel stappen zetten. We zien dat andere gemeenten dit al doen, bijvoorbeeld gemeente Amsterdam die reclame voor ongezond eten gericht op kinderen verbiedt.”

4. Doorvragen – waar zien zij mogelijkheden?

Doel: co-creatie; hun ideeën = hun eigenaarschap.

Voorbeeldzinnen:

- “Wat zou volgens jou een eerste stap kunnen zijn binnen jullie gemeente?”
- “Op welke plekken zie je kansen? Bijvoorbeeld scholen, sportverenigingen, buurthuizen?”
- “Wat zou het voor jullie makkelijker maken om hiermee te starten?”

5. Oplossingen aanbieden – opties geven, niet duwen

Doel: handelingsperspectief bieden.

Voorbeeldopties:

Zie Bijlage 3. Mogelijke activiteiten gemeenten Voedselomgeving en kies een paar relevante voorbeelden uit.

Voorbeeldzinnen:

- “Mag ik een paar mogelijkheden noemen die bij andere gemeenten goed werken? Dan kunnen we samen kijken wat aansluit.”

6. Samen naar een eerste concrete stap

Doel: van praten naar doen.

Voorbeeldzinnen:

- “Als je één kleine actie zou moeten kiezen voor de komende 2 maanden, welke zou dat zijn?”
- “Met wie zouden we dit als eerste kunnen oppakken?”
- “Zal ik een eerste voorstel op papier zetten, zodat we samen kunnen kijken wat haalbaar is?”

7. Afsluiten – eigenaarschap bevestigen, vervolgstap concreet maken

Voorbeeldzinnen:

- “Ik hoor dat [samenvatting] jullie belangrijkste aandachtspunten zijn.”
- “Zullen we afspreken dat ik een kort actievoorstel stuur en dat we hierover binnenkort afstemmen?”
- “Dank voor het meedenken; dit geeft een goede basis om samen aan de slag te gaan en echt impact te maken. Je kunt altijd bij ons terecht voor vragen en ondersteuning rondom dit onderwerp.”

Extra: toon & houding

- Stel vooral vragen, laat je gesprekspartner de ideeën geven.
- Bevestig hun zorgen en ervaringen.
- Werk met voorbeelden die zij kennen.
- Focus op kansen en haalbare stappen. Kleine acties kunnen de eerste stap zijn naar structureel, lokaal voedselbeleid.

